

פרק ז¹⁵ - במחיצות (הנבואה) ועניינן¹⁶

א. הסיבה להבדלים שבין הנביאים במדרגות הנבואה

הרבה ימצא במדרשות ובהגדות, ויש מזה בתלמוד, כי מן הנביאים מי שיראה את ה' מאחורי מחיצות רבות, ומהם מי שיראהו מאחורי מחיצות מעטות, לפי ערך קרבתם אל ה', ועילוי מדרגתם בנבואה. עד שאמרו, שמשך רבנו ראה את ה' מאחורי מחיצה אחת מלוטשת, רצוני לומר: שקופה, והוא אומרם (יבמות מט, ב): "הסתכל בספקלריא המאירה עיניים". ו'ספקלריא' שם המראה העשויה מגשם שקוף, כגביש וכזכוכית, כמו שנבאר בסוף (מסכת) כלים (ל, ב).

והכוונה בזה העניין, מה שאומר לך. והוא, שאנו כבר ביארנו בפרק השני, כי המעלות - מהן מעלות שכליות ומהן מעלות מידות. וכן הפחיתויות - מהן פחיתויות שכליות - כסכלות, והטיפשות, וקושי ההבנה; ומהן פחיתויות מידות - כרוב התאוה, והגאוה, והכעס, והקנאה, והעזות, ואהבת הממון, ומה שדומה להן, והן רבות מאוד. וכבר זכרנו החוק בדיעתן בפרק הרביעי.

ואלו הפחיתויות בכללן, הן המחיצות המבדילות בין האדם ובין ה' יתעלה. אמר הנביא, מבאר זה (ישעיהו נט, ב): "כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מְבַדְּלִים בֵּינְכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם". יאמר, כי חטאינו, והן אלו הרעות, כמו שזכרנו, הן המחיצות המבדילות בינינו ובינו יתעלה.

ב. תנאי ההגעה לנבואה

ודע, כי כל נביא לא יתנבא אלא אחר שייקנו לו המעלות השכליות כולן¹⁷, ורוב מעלות המידות¹⁸ והחזקות שבהן. והוא אומרם (שבת צב, א): "אין הנבואה שורה אלא על חכם, גיבור ועשיר".

אמנם 'חכם' הוא כולל המעלות השכליות בלא ספק.

ו'עשיר' היא ממעלות המידות, רצוני לומר: ההסתפקות, לפי שהם יקראו המסתפק בחלקו 'עשיר', והוא אומרם בגדר העשיר (אבות ד, א): "אי זה הוא עשיר? השמח

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 15 סדר הדברים הוא כפי שקבע הרמב"ם בהקדמה, שאחר החכמה מגיעה החסידות והיא מביאה לידי רוח הקודש. על כן אחר הסבר מדרגות החכם והחסיד עולה הרמב"ם לעסוק במדרגת הנביא.
- 16 כבר דובר שהרמב"ם התכוון לכתוב ספר נבואה אך לבסוף גנו עניין זה. אולם עניין הנבואה מתפרש בכמה מספריו: בהקדמה למשנה - היחס שבין הנביא לסנהדרין ואימות הנביא; בהקדמה לחלק - ההפרש בין כל הנביאים למשה רבנו; כאן - הדרגות בנביאים; מו"נ - הדרך להשגת הנבואה ודרגות בנבואה (ח"ב מפרק לב והלאה); הלי' יסודי התורה פרקים ז-י: סיכום כל היסודות הנ"ל.
- 17 הישרות הבסיסית של הדעת. אולם יש מדרגות בעומק ההשגה שלהם, וגם בזה נבדלים הנביאים זה מזה - עיין מו"נ ב, לו.
- 18 מידות מעוותות אינן מאפשרות להשיג השגות רוחניות ישרות (מו"נ א, לד).

מסלול 1: יום ד, יז אייר	מסלול 3: יום א, יח אייר
מסלול 2: יום ה, יז אייר	מסלול 4: יום ב, יז אייר

בחלקו", כלומר שהוא מסתפק במה שהמציא לו הזמן, ואינו מצטער על מה שלא המציא לו.

וכן 'גיבור' היא גם כן ממעלות המידות, רצוני לומר, שהוא ינהיג כוחותיו לפי הדעת, כמו שבארנו בפרק החמישי, והוא אומרם (שם): "אי זה הוא גיבור? הכובש את יצריו"¹⁹.

ואין מתנאי הנביא שיהיו לו מעלות המידות כולן, עד שלא תחסרהו פחיתות כלל, שהרי שלמה - נביא, כעדות הכתוב (מ"א ג, ה): "בְּגִבּוֹרֵן נִרְאָה ה' וכו', ומצאנו לו בפירושו פחיתות מידות, והיא רוב התאוה, וזה בריבוי הנשים, וזו מפעולות תכונת רוב התאוה. ואמר, מבואר (נחמיה יג, כו): "הָלוֹא עַל אֵלֶּה חָטָא שְׁלֹמֹה" וכו'.

וכן דוד, עליו השלום - נביא²⁰, אמר (ש"ב כג, ג): "לִי דָבָר צוֹר יִשְׂרָאֵל", ומצאנוהו בעל אכזריות. ואף על פי שהשתמש בה בגויים ובהריגת הכופרים²¹, והיה רחמן לישראל, אבל (הת)באר בדברי הימים שה' לא מצאו ראוי לבניין בית המקדש, לרוב מה שהרג, ואמר לו (דהיי"א כב, ח): "לֹא תִבְנֶה בַּיִת לַשְׁמַי, כִּי דָמִים רַבִּים שִׁפְכָתָ"²².

ומצאנו לאלהיה, זכור לטוב, מידת הכעס; ואף על פי שהשתמש בה כלפי הכופרים, ועליהם היה כועס, אבל ביארו החכמים שה' הרחיקו, ואמר לו: לא יצלח לבני אדם מי שיש לו קינוי כשיעור שיש לך, שהוא ימיתם.

וכן מצאנו ששמואל פחד משאול, ויעקב נתיירא מפגישת עשו.

ואלו המידות וכיוצא בהן - הן מחיצות הנביאים, עליהם השלום. ומי שהיו לו מהם שתי מידות או שלוש בלתי ממוצעות, כמו שבארנו בפרק הרביעי, נאמר בו שהוא רואה את ה' מאחורי שתי מחיצות או שלוש.

הערות - ילמד ענוים דרכו

19 וכן כתב בהל' יסודי התורה פרק ז. ונראה מדבריו שם "עשיר" היינו שמסתפק במה שיש לו בענייני העולם הזה ומושך כל תשוקותיו לעסוק באל. ועיין מו"נ ג, נא שרמת הנביא תלויה עד כמה הוא עסוק בתשוקות הרוחניות או בחומר.

20 כוונתו למדרגת רוח הקודש שהיא בכלל שתי הדרגות הראשונות בנבואה - עיין מו"נ ב, מה.

21 עיין שבת קנו, א: "האי מאן דבמאדים..."

22 ביאור: יש אדם שיש לו פחיתות מידות של אכזריות וגם חטא בפועל והרג אנשים חפים מפשע; ויש אדם שיש לו פחיתות מידות של אכזריות אך הוא שלט בה וניתב אותה למצוות - להיות מוהל ושוחט ושר צבא, ולא הרג אדם חנם; ויש אדם שיש לו מעלה מידותית שהוא אינו אכזרי ולא רחמן אלא בינוני, ובפועל היה צריך להשתמש יותר באכזריות ולהרוג כי היה בתקופה שהיה צורך לאבד את הרשעה מן הארץ. ברור שדוד לא היה מהסוג הראשון. אולם דעת הרמב"ם שדוד היה מהסוג השני ולא מהסוג השלישי, אף שניתן לפרש את הכתוב שהקב"ה מנע מדוד לבנות את המקדש לא בגלל פחיתות מידותית אלא משום שמבחינה מעשית מלכותו מבטאת מלחמה ולא שלום וברכה כמו שהמקדש אמור לבטא. הרמב"ם לא היה מוכן לקבל שהכתוב יתייחס בשלילה להריגת הרשעים. רשעים יש להרוג ואין בזה פגם לשלום העולמי; זהו השלום בעולם - כשהרשעה נכרתת.

ואל תרחיק היות חסרון קצת המידות ממעט במדרגת הנבואה, לפי שמצאנו מקצת פחיתויות המידות ימנעו הנבואה לגמרי. ככעס, אמרו (פסחים טו, ב): "כל הכועס, אם נביא הוא - נבואתו מסתלקת ממנו", והביאו ראייה מאלישע, אשר נסתלקה ממנו הנבואה כאשר כעס, עד שהסיר כעסו, והוא אמרו (מ"ב ג, טו): "וְעַתָּה קָחוּ לִי מִנְגֵן" וכו'. וכדאגה והיגון²³, לפי שיעקב אבינו, כל ימי אבלו על יוסף - נסתלקה ממנו רוח הקודש, עד שבושר בחייו, אמר (בראשית מה, כז): "וַתַּחֲזֵי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם", ואמר התרגום (אוניקלוס), המפרש העניינים המקובלים ממשנה רבנו: "וְשֵׁרַת רוּחַ נְבוּאָה עַל יַעֲקֹב אֲבוּהוּן". ולשון החכמים (שבת ל, ב): "אֵין הַנְּבוּאָה שׁוֹרָה לֹא מֵתוּךְ עֲצוּלוֹת וְלֹא מֵתוּךְ עֲצוּבוֹת, אֲלֵא מֵתוּךְ דְּבַר שְׂמֵחָה".

ג. מעלת משה

וכאשר ידע משה רבנו²⁴, שלא נשארה לו מחיצה שלא קרעה, ושכבר נשלמו בו מעלות המידות כולן²⁵ והמעלות השכליות כולן - ביקש להשיג ה' על אמיתת מציאותו, הואיל ולא נשאר מונע, ואמר (שמות לג, יח): "הֲרֵאֲנִי נָא אֶת כְּבֹדְךָ". והודיעו, יתעלה, שאי אפשר לו זה בהיותו שכל מצוי לחומר, רצוני לומר: באשר הוא אדם, והוא אמרו (שם כ): "כִּי לֹא יֵרָאֵי הָאָדָם וְחַי". הנה לא נשארה בינו ובין השגת ה' על אמיתת מציאותו אלא מחיצה אחת בהירה, והוא השכל האנושי הבלתי נבדל. והשפיע עליו, יתעלה, ונתן לו מן ההשגה אחר שאלתו יותר ממה שהיה אצלו קודם שאלתו, והודיעו כי התכלית לא תתכן לו והוא בעל גשם. וכינה אמיתת ההשגה בראיית "פנים", כי האדם, אם יראה פני חברו - תיקנה לו בנפשו צורה שלא יתבלבל בה עם זולתו; אבל אם יראה "אחוריו" - אף על פי שיבחינו בזאת הראייה, אבל לפעמים יסופק עליו, ולפעמים יתבלבל לו עם זולתו. כן השגתו יתעלה על האמת, היא, שיקנה מאמיתת מציאותו בנפש מה שלא ישתתף במציאות ההיא זולתו מן הנמצאות, עד שימצא בנפשו את מציאותו חקוקה, נפרדת ממה שימצא בנפשו ממצאות שאר הנמצאות. ואי אפשר להשגת האדם זה השיעור מן ההשגה, אבל הוא, עליו השלום, השיג למטה מזה מעט, והוא אשר כינה אותו (שם כג): "וַיִּרְאֵי אֶת אַחֲרָי". ואני עתיד להשלים זה העניין בספר הנבואה²⁶.

הערות - ילמד ענויים דרכו

- 23 זו הסיבה העיקרית להפסקת הנבואה בימי הגלות - מו"נ ב, לו.
 24 ממו"נ ב, מה מוכח שמתחת למשה היה אברהם במעלת הנבואה הגדולה ביותר. ואלמלא דבריו היינו אומרים שאלוהו שעשה נסים גדולים ועלה בסערה השמימה ועליו אמר הנביא "הנה אנכי שולח לכם את אליה" לאחר הפסוק "זכרו תורת משה עבדי", הוא השני בנבואה. אולם כאן הרמב"ם יחס לו פחיתות מידות ככעס (וגם בזה דומה הוא למשה רבנו).
 25 והרי הרמב"ם עצמו בפרק ד כתב שמשנה רבנו כעס? וצ"ל שמידה זו היתה מאוזנת אצלו ורק שם טעה במעשה והשתמש בה שלא כדין.
 26 בפועל גנו הרמב"ם את הרעיון לכתוב ספר זה, כפי שמעיד בהקדמתו למו"נ. אבל ביאר עניין זה

מסלול 1: יום ד, יז אייר	מסלול 3: יום א, יח אייר
מסלול 2: יום ה, יז אייר	מסלול 4: יום ב, יז אייר

ד. הסבר דברי חז"ל על אחד החכמים שראוי להשראת שכינה וכאשר ידעו החכמים, עליהם השלום, כי אלו שני המינים מן הפחיתויות, רצוני לומר: השכליות והמידותיות, הם אשר יחוצו בין האדם ובין ה', ובהם יהיה יתרון מדרגות הנביאים זו על זו - אמרו על קצתם, למה שראו מחכמתם ומידותיהם: "ראויים²⁷ שתשרה עליהם שכינה כמשה רבנו". ואל יתעלם ממך עניין הדמיון, לפי שהם דימו אותם אליו, לא שישווים עמו, חלילה לאל²⁸. וכן אמרו על אחרים, כיהושע, על האופן אשר זכרנו. וזה הוא העניין אשר התכוונו לבארו בזה הפרק.

שאלות מנחות:

- ✦ האם הרמב"ם מפרש את הפסוק "עוונותיכם היו מבדילים" כפשוטו? האם הדרך להגיע לנבואה היא על ידי קיום מצוות ה' בתכלית הדקדוק או בתיקון המידות והשגת ה'?
- ✦ מהיכן מוכיח הרמב"ם שכדי להיות נביא צריך להשיג את כל המעלות השכליות?
- ✦ "רוב מעלות המידות והחזקות שבהן" - מה הן המעלות החזקות?
- ✦ מהדוגמאות של דוד ואלהו, האם יכול להיות אדם שמשתמש במידותיו המוקצנות לעשיית מצוות ובכך אינו חוטא מעולם ובכל זאת אין הוא שלם באישיותו?
- ✦ כיצד משפיעה מידה מעוותת על הנבואה וכיצד משפיע שימוש חד-פעמי לא נכון באחת המידות על הנבואה?

הערות - ילמד ענוים דרכו

במו"נ חלק א פרקים כא, לז-לח, נד. ועיין גם הל' יסודי התורה א, י.

27 ולמה לא שרתה? עיין מו"נ ב, לב ו-לו.

28 עיין הל' יסודי התורה ז, ובהקדמה לחלק, היסוד השביעי. כלומר אף שמשה מצדו בהשתדלותו הסיר את כל המחיצות שאדם יכול היה להשיג, אין לחשוב שהתוצאה היתה בהתאם להשתדלות ושגם אדם אחר יכול היה להגיע לשם, אלא עצם מדרגת נבואתו באה לו במדרגה ניסית שלמעלה מכל יכולת אנושית - כמבואר בהקדמה לחלק ובמו"נ חלק ב פרקים לה ו-לט.

מסלול 1: יום ד, יז אייר	מסלול 3: יום א, יח אייר
מסלול 2: יום ה, יז אייר	מסלול 4: יום ב, יז אייר